

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс: за получаване на академичната длъжност „професор“ по научна специалност „Биоорганична химия, химия на природните и физиологично активните вещества“; област на висше образование 4. „Природни науки, математика и информатика“, професионално направление 4.2. „Химически науки“; за нуждите на катедра „Химия“, Фармацевтичен факултет при Медицински университет-Варна , обявен в ДВ, бр. 36/16.04.2013 г.

с кандидат: доц. д.х.н. Мона Динкова Станчева - Стоянова, катедра „Химия“, Фармацевтичен факултет при Медицински университет-Варна

Рецензент: Проф. дхн Веселина Георгиева Гаджева, Медицински факултет, Тракийски Университет, Стара Загора

1. Лични и професионални данни за кандидата

Единственият кандидат в конкурса доц. д.х.н. Мона Динкова Станчева-Стойнова е родена на 06. октомври 1952 г.. Завършва висше образование през 1975 г., специалност „Химия-производствен профил“, Химически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ - София. През 1976-1978 г провежда специализация в Химически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“-София по Химична кинетика, сорбция и катализ. През 1984 г. получава научната степен „Доктор“, а през 2013 г. научната степен „Доктор на химическите науки“ след успешно защитен дисертационен труд. От 1983 г досега работи в катедрата по Химия, Медицински университет-Варна последователно като асистент, главен асистент от 1986г. и доцент от 1998 г.

През периода на своето академично развитие доц. Мона Станчева непрекъснато е повишавала своята квалификация в областта на анализ и качество на храните чрез следните завършени следдипломни курсове: Храната – източник на антиоксиданти – 2003 г.; Храна и витамини – 2004 г.; Хранителни добавки – законодателство, акредитация на лаборатории и система НАССР – 2008 г.; Оценка и мениджмънт на полза/риск от приема на хранителни добавки – качество, безопасност, контрол и

безопасност – 2009 г; Антиоксиданти – превенция и здравословно стареене – 2009 г.; Биефективност и безопасност от прием на биологично активни вещества – 2010 г.; Хранителни добавки-полза и риск – 2011 г.; Алтернативни методи за микробиологичен анализ на храни – 2013 г.

Като ръководител на катедрата по Химия, доц. Мона Станчева активно и резултатно организира учебната и изследователската дейност на Катедрата и в работата на новия Фармацевтичен факултет. Тя чете няколко лекционни курса, участва в провеждането на семестриални и кандидат-студентски изпити, както и в ръководството на докторанти. Участвала е в разработването и реализирането на три научни проекта и в проекта за откриване на факултета по Фармация. В момента участва в два проекта по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси":

1. "Актуализиране и апробиране на учебните планове и програми на Факултета по Фармация при Медицински университет – Варна в съответствие с потребностите на фармацевтичния бизнес и изискванията на пазара на труда"
2. "Повишаване на научния потенциал и възможности за кариерно развитие в областта на медицината, здравеопазването и биотехнологиите"

Доц. Мона Станчева е член е на АС на Университета и на ФС на Фармацевтичния факултет. Члене и на Европейската асоциация по безопасност на храните „MONIQA”.

Била съм председател на експертна група за акредитиране на научната специалност "Биоорганична химия, химия на природните и физиологично активните вещества" в МУ-Варна и познавам от тогава високите научни постижения на Мона Станчева и на нейния колектив по една актуална и значима тема, отнасяща се до изследване безопасността и качеството на рибата като храна, във връзка със здравето на човека.

2. Общо описание на представените материали.

Кандидатката представя общо 112 труда, от които Автореферат на дисертационен труд "Устойчиви органични замърсители и тежки метали в черноморски риби", за присъждане на научната степен "доктор на химическите науки", 52 научни публикации в специализирани научни издания, 58 участия в научни форуми и 1 Монография "Устойчиви органични замърсители в храни". Всички трудове са след предишната хабилитация и са по обявената в конкурса научна специалност.

Представени са също така 3 разработени учебни помагала за практически упражнения по Химия за специалност Медицина и по Аналитична химия за специалност Фармация и 6 учебни програми на лекционните курсове по Химия, които доц. М. Станчева чете в МУ-Варна. Тя е научен ръководител на 4 докторанта, от които 2-ма са успешно защитили.

От представените документи и справки е видно, че в обявения конкурс доц. М. Станчева участва с актив, който напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“ според чл. 100 от Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет-Варна.

3. Обща характеристика на научноизследователската и научно приложната дейност на кандидата.

Прави впечатление, че научно-изследователската и научно-приложната дейност на Доц. Мона Станчева е много целенасочено провеждана и е свързана с важни за човешкото здраве области. Нейните научни разработки могат да бъдат обобщени в три основни направления: 1) Безопасност на храни ; 2) Състав на храни и 3) Каталитични изследвания.

По първото направление са извършени изследвания, свързани с определяне съдържанието на полихлорирани бифенили (ПХБ), ДДТ и метаболити в черноморски риби, мекотели и сладководни риби. Определено е съдържанието на токсични метали в черноморски риби, мекотели и седименти. Направена е оценка на безопасността на черноморските риби като храна .

По второто направление е определен мастнокиселинния профил на различни видове риби - черноморски и сладководни. Определена е хранителната и енергийна стойност на видовете черноморски риби. Изследвани са мастноразтворими витамини.

По третото направление са синтезирани и охарактеризирани нови ванадиево-титанови оксидни катализатори за окисление на α -ксилол. Определена е каталитична активност и селективност на катализаторите. Изследвана е термичната устойчивост на катализаторите и влиянието на добавки с промотиращо действие

Давам висока оценка на публикационната дейност на Доц. Мона Станчева. Резултатите от изследванията по трите основни направления са публикувани в

авторитетни международни списания с импакт фактор като: *International Journal of Fats and Oils*, (IF 1.138); *Czech Journal of Food Sciences*, (IF 0.522); *Reaction Kinetics and Catalysis Letters*, (IF 0.618); *Applied Catalysis A: General*, (IF 1.774); *Journal of Alloys and Compounds*, (IF 0.829); *Quality Assurance and Safety of Crops & Foods*, (IF 0.624); *Environmental Monitoring and Assessment* (IF 1.436); *Chemistry and Ecology*. (IF 0.475). Има публикации и в български списания с импакт фактор като *Bulgarian Chemical Communications*, (IF 0.126); *Bulgarian Journal of Agricultural Sciences* , (IF 0.189), които се реферират в международни реферативни издания. Общият импакт фактор на публикациите е **9.139**. В 70 % от публикациите Доц. Мона Станчева е на водещите места – първо и последно.

Резултатите от изследванията на Доц. Мона Станчева са предизвикали сериозен интерес от страна на специалисти в чужбина и у нас, което проличава от броя на цитиранията на нейните трудове (в приложената справка са представени общо 35 цитирания, които са предимно в специализирани списания с импакт фактор. За реализирането на проекта "Безопасност и хранителна стойност на черноморски хранителни продукти", на който доц. М. Станчева е ръководител, е присъдена "Награда Варна" за научни постижения от Областния управител и Кмета на града. Този проект е с важно значение за България и Черноморския регион.

1. Преценка на кандидата като преподавател

Доц. Мона Станчева от вече 30 години си е завоювала името на авторитетен университетски преподавател. От приложената справка за преподавателска дейност през последните 3 години е видно, че води упражнения и лекции с обща натовареност над 300 часа годишно. Участвала е в разработване на учебни програми по: Химия за специалност Медицина , Аналитична химия за специалност Фармация, Аналитична химия за специалност Помощник фармацевт, Аналитична химия за специалност Клиничен лаборант, Обща и органична химия за специалност Клиничен лаборант, Състав на храните за специалност Фармация – СИД и в момента чете лекционните курсове по тези програми. Лекционният курс за специалност Медицина е достъпен on-line на сайта на Медицински университет-Варна.

Оценявам високо дейността на Доц. Мона Станчева като съавтор в издадените 3 учебни помагала: Учебно помагало по Аналитична химия за специалност Фармация, Тетрадка за упражнения по Химия за специалност Медицина, Ръководство за практически упражнения за английска програма по специалност Медицина:

Доц. Мона Станчева участва активно и в организирането и провеждането на кандидат-студентския прием на студенти в МУ – Варна като подготвя кандидат-студентския изпит по химия като председател на комисията по Химия). Организира и участва в курсове за подготовка на кандидат-студенти, провеждани в Университета. Участва в написването на сборник със задачи за кандидат-студенти, издаден от Медицински Университет – Варна, 2013г.

2. Основни научни и научноприложни приноси

В представената справка кандидатката посочва подробно съдържащите се в нейните трудове приноси. Преценявам, че претенциите в тях са основателни и бих могла да ги представя в по-обобщен вид по трите основни направления.

Основни приноси от направление БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИ:

За първи път в България са изследвани десет различни вида черноморски риби, най-често използвани за храна, пробонабирани от три различни района – Север, Варна, Юг на нашето Черноморие. Избраните видове риби са: трициона, кая, сафрид, карагьоз, кефал, чернокоп, калкан, паламуд, барбуна и зарган.

Разработена е аналитична процедура за определяне на устойчиви органични замърсители в храни от животински продукти. По тази процедура, за първи път в България е изследвано съдържанието на устойчивите органични замърсители (ПХБ, ДДТ, метаболити) и токсични тежки метали (десет химични елемента: Pb, Cd, Cu, Mn, Fe, Ni, As, Hg, Zn и Cr). Резултатите са използвани за оценка на безопасността на рибите като храна. Установява се, че те са безопасни и няма риск при консумацията им.

Направените изследвания имат също мониторингов характер. Рибите са използвани като биоиндикатор за оценка на замърсяването на Черно море за изследвания период. Получените резултати имат принос в обогатяването на данните за замърсяването на Черно море с УОЗ и тежки метали. За българската част на Черно море и за изследваните риби те са единствени.

Научни приноси в разработките, отнасящи се до направление СЪСТАВ НА ХРАНИ:

Изследвани са голям брой черноморски и сладководни риби във връзка с оценка на качеството им като храна. Това са посочените по-горе черноморски риби, на които е изследвана безопасността им и на сладководните риби шаран, сом, толстолоб, пъстърва и бял амур.

Направен е детайлен мастно-киселинен профил, специално внимание е отделено на групата на полиненаситени мастнокиселини, в която се включват изключително важните омега-3 и омега-6 киселини. Определено е също така съдържанието на мастноразтворимите витамини А, Е и Д на тези черноморски и сладководни риби. Получените резултати допринасят за обогатяване на данните за мастнокиселинния състав и съдържанието на посочените витамини в изследваните видове български риби.

Оценено е качеството на нашите черноморски риби като храна. Установено е, че те са един много добър източник на протеини и полиненаситени мастни киселини и са храни със средна енергийна стойност. Това ги определя като храна с много добро качество.

Научните изследвания в направление КАТАЛИТИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ имат приложно-научен характер. Свързани са с получаване, охарактеризиране и изследване на каталитичната активност и селективност на ванадиевооксидни катализатори, които са използвани за селективно окисленито на о-ксилол до фталов анхидрид. Основни приноси в това направление са:

Получен е нов V2O5 - ZrO2 катализатор, който притежава добра каталитична активност и селективност в реакцията на окисление на о-ксилол до фталов анхидрид.

Използването на отработени ванадиево-оксидни катализатори за получаване на нови катализатори, има значение за намаляване на замърсяването на околната среда с токсичния химичен елемент ванадий.

Оценявам високо и самостоятелно издадената монография със заглавие "Устойчиви органични замърсители в храни". В монографията са представени 12 устойчиви органични замърсители, които са забранени за употреба, съгласно Стокхолмската конвенция (2001г). За тях е доказано, че имат вредно влияние върху околната среда и здравето на човека. Основно чрез храните те попадат в човешкият организъм. В монографията са представени изследвания от целия свят за

съдържанието на тези замърсители в различни видове храни, като специално внимание е обърнато на морските храни, тъй като в тях те се натрупват и бавно се разграждат.

Доц. Мона Станчева е участвала в разработването и изпълнението на 5 научни проекти, от които 3 финансирани от МОН, Фонд Научни изследвания. Важно е да бъде подчертано, че в резултат на успешното реализиране на три от тях, и с активното участие на доц. М. Станчева, е създадена уникалната "Лаборатория по храни и околна среда" към Катедрата по Химия. В тази лаборатория под нейно ръководство е създадено ново научно направление "Химия на храните – състав, качество и безопасност" и са разработени и внедрени редица методики за анализ на храни. В това направление в момента работят всички членове на Катедрата. Защитени са три докторски дисертации, предстои защитата на още три.

6. Значимост на приносите за науката и практиката .

Важно е да подчертая, че считам за значими за науката и практиката, всички изследвания, свързани с определяне на устойчиви органични замърсители и тежки метали в черноморски риби. За българската част на Черно море и за големия брой видовете изследвани риби, изследванията са единствени, което ги прави уникални. Направените изследвания имат също така мониторингов характер и резултатите могат да се използват за оценка на замърсяването на Черно море. Те имат принос и в обогатяването на данните за замърсяването на Черно море с УОЗ и тежки метали.

Резултатите за съдържанието на ПХБ, ДДТ и метаболити са предоставени на Министерството на околната среда и водите и са включени в Актуализирания Национален План за действие по управление на устойчивите органични замърсители на Република България, за периода 2012-2020 г., свързан с изпълнението на Стокхолмската Конвенция.

В България няма въведена система за контрол на замърсяването на морските храни с УОЗ и тежки метали. Направените изследвания и резултатите могат да послужат за вземане на управленски решения, свързани с въвеждане на такава система, каквато е практиката в редица европейски страни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

От направения преглед и анализ на представените документи по обявения конкурс се налага заключението, че Доц. Мона Станчева е с достатъчен обем научна, научно-приложна и преподавателска дейност. Безпорен е нейният принос като водещ автор в научните колективи. Тя е изграден и авторитетен преподавател с доказан основен и значителен принос в организирането и ръководството на значими научни проекти, включвайки и млади изследователи в тях. Въз основа на всичко това с убеденост препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват за присъждане на Доц. Мона Станчева академичната длъжност „професор“ по научната специалност „Биоорганична химия, химия на природните и физиологично активните вещества“.

09.07.2013 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. В. Гаджева, дхн)